

terior din case mai importante (Lipatti, Kițulescu, Tașcu) ori mai modeste, cu vechi detalii de construcție (scări, obloane etc.), cu referiri, uneori critice, la starea actuală și folosirea inadecvată a beciurilor, curților și chiar a clădirilor tradiționale.

Expoziția „Tradiții de construcție urbană la Slatina” a presupus mai mult decât o însumare de informații reci și exacte; reinviind, printre altele, pe un spațiu restrâns, ceva din atmosfera alambicată și subtilă a pragului de secol, manifestarea a subliniat odată mai mult

adevărul citatului ce patrona intrarea: „*Avem un trecut glorios care reprezintă cea mai valoroasă moștenire a poporului nostru*”.

PETER DERER
MARIUS CĂLINESU

PRIMA SINTEZĂ A ISTORIEI ARTELOR ROMÂNEȘTI

În istoriografia de artă din țara noastră, anul 1982 a consemnat un remarcabil eveniment editorial: apariția primei sinteze care prezintă evoluția integrală a artelor românești de la origini și până în zilele noastre. Este vorba de monumentală lucrare „Arta românească”, alcătuită din două volume distincte, cu o bogată ilustrație alb-negru și color, având laolaltă aproape o mie de pagini. Primul volum, semnat de cunoscutul istoric de artă Vasile Drăguț, cercetător de bază al perioadelor vechi și medievale deosebite, dar aproape în egală măsură și al epocii moderne și contemporane, se ocupă de evoluția creației artistice din țara noastră de la primele ei manifestări până în preajma anului 1800. Cel de-al doilea volum, semnat de Vasile Florea, istoric și critic de artă, are drept obiect viața artistică din secolele XIX și XX.

Insemnătatea realizării unei asemenea sinteze este subliniată de necesitatea ei în planul urgențelor culturale în bibliografia românească de specialitate, atât de interes național cât și internațional. Dacă în alte domenii umaniste ca istoria sau literatura națională au fost redactate ample tratate sau alte diverse volume de sinteză generală, în istoriografia de artă, deși s-au făcut substanțiale progrese în ultimele decenii, nu s-au publicat până la această lucrare decât sute de studii analitice, monografice și sinteze parțiale pentru anumite perioade și epoci sau pentru unii artiști.

Este drept, s-au făcut și unele încercări de sinteze încă de acum peste o jumătate de veac, de pildă, acea *L'art roumain ancien* (Paris, 1922), semnată de N. Iorga și Gh. Balș, în care erau cuprinse aproape în exclusivitate operele și monumentele din Țara Românească și Moldova, urmată și continuată, într-un fel, de cartea lui G. Oprescu *L'art roumain de 1800 à nos jours* (Malmö, Suedia, 1935), scrise în mod evident în scopul cunoașterii artelor românești peste hotare.

Dar, abia după 1950, când se formează colective de cercetători la Institutul de istoria artei al Academiei, se pregătesc noi sinteze pornite pe o bază documentară lărgită an de an. Astfel, au apărut, sub egida Academiei, „*Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.*” (vol. I, perioada sec. XIV—XVIII, și vol. II, sec. XIX) iar apoi *Istoria artei feudale din țările române*, un volum cu o bogată informație referitoare la secolele XI—XVI, semnată de Virgil Vătășanu. Peste un deceniu, același colectiv de la Institutul de istoria artei a mai publicat, la aceeași editură, două volume din istoria artelor plastice, de tip tratat, cuprinzând doar perioadele până la începutul secolului al XIX-lea, următoarele trei volume rămânând încă nefinalizate.

În afara volumelor de tip tratat de istoria artelor, s-au mai realizat și o serie de sinteze pe mari epoci (*Arta preistorică, Un mileniu la Dunărea de Jos*), altele pe genuri sau stiluri (*Pictura românească, Arta gotică în România*) precum și unele importante monografii de artiști (Aman, Grigorescu, Andreescu).

Toate aceste studii monografice sau de sinteză nu reușesc însă să acopere nici întregul spațiu cronologic și nici pe cel geografic național, cum arată Vasile Drăguț. Ba, mai mult chiar, fiind editate în tiraje restrânse și doar puține fiind traduse în limbi de circulație mondială, n-au reușit să satisfacă nici cerințele interne ale unui public mereu mai însetat de cultură și nici să facă o mai largă difuzare a

datelor despre valoarea artelor românești peste hotare.

De aceea, o asemenea sinteză era atât de mult așteptată și se impunea ca o necesitate firească în istoriografia românească de artă, care a atins în ultimele decenii maturitatea deplină pentru realizarea ei. Fiind prima încercare de cuprindere a evoluției generale a artelor pe teritoriul României de la origini și până în prezent, această lucrare de asemenea proporții „*și asumă riscurile unui debut*” — cum mărturisesc autorii — dar, neîndoielnic, constituie un pas sigur și necesar în perspectiva realizării altor sinteze care să pună în valoare la cote mereu mai înalte bogatul nostru tezaur artistic național.

Recurgând la o vastă bibliografie și folosind o experiență de cercetare unică, autorul primului volum, Vasile Drăguț, reușește să prezinte un număr mare de opere și monumente de pe întregul cuprins al țării, în evoluția lor istorică și stilistică, acoperind cronologic toate perioadele din epoca preistorică și până în jurul lui 1800.

În ceea ce privește sistematizarea materialului, deși „*a ridicat reale dificultăți*” — cum recunoaște însuși autorul — considerăm că el a reușit să-l grupeze pe capitole bine definite și judicios dozate, urmărind să evidențieze caracterele și ideile fundamentale care se transmit de la perioadă la perioadă, punând în lumină vitalitatea și permanența tradiției. Una dintre ideile de bază care l-a călăuzit pe autor este stabilirea raportului dintre existența istorică a poporului nostru și activitatea sa cultural-artistice, „*ca expresie a condițiilor de viață și a aspirațiilor sale*”. În acest scop, Vasile Drăguț a considerat necesar să se folosească de informațiile din domeniul etnografiei și chiar din domeniile literaturii și muzicii, iar pentru perioadele mai vechi a apelat la materialele arheologice furnizate de cercetările ultimilor ani. Recurgând la această bogată și diversă informație, ce oferă date atât de pe teritoriul țării cât și de pe o arie mai largă a civilizațiilor vecine, de pildă relațiile artistice cu Bizanțul și zona balcanică, autorul ajunge la înțelegerea procesului de neîntreruptă continuitate, a modului de a concepe raportul dintre formă și mediu și a specificului de spiritualitate autohtonă. Și, spre deosebire de alte lucrări mai vechi care tratează separat arta celor trei provincii românești, în această lucrare toate manifestările artistice sînt urmărite pe întreg cuprinsul spațiului geografic al țării, subliniind cu argumente convingătoare caracterul unitar al culturii și artei noastre vechi. Am putea spune că unitatea de limbă, evocată de cronicarii și cărturarilor noștri de o bogată veacurilor ca argument fundamental al existenței noastre istorice, este dovedită cu o mare forță de expresie și de unitatea manifestărilor noastre cultural-artistice, arta constituind, de asemenea, unul dintre suporturile morale și spirituale care au contribuit la statornicirea climatului specific în formarea conștiinței naționale.

Și, avînd în atenție evidențierea fondului de unitate a culturii și artei noastre vechi, ținînd seama de confluentele spirituale dintre cele trei țări românești, Vasile Drăguț nu neglijează nici realizările de artă ale naționalităților conlocuitoare — la maghiari, germani, și alții. Dempotrivă, autorul acordă prețuirea necesară artei conșanțene, arătînd că neînțelegerea schimbării interne și externe dovedesc capacitatea de asimilare cultural-artistice a

poporului nostru care a știut să aclimatizeze curentele stilistice străine, să absoarbă diverse inovații artistice din centrele de cultură din Europa de răsărit și apoi din apus, incluzîndu-le într-o sinteză originală specifică.

În ansamblu, Vasile Drăguț reușește să prezinte evoluția artelor vechi pe teritoriul patriei noastre, acordînd fiecărei epoci ponderea respectivă într-un dozaj bine echilibrat și urmărind, cu ochiul specialistului cu o bogată experiență, procesul dezvoltării noastre spirituale, demonstrînd „*că pe harta țării nu există pele albe pentru creația artistică*”. Când ne referim la bogata lui experiență, nu o spunem gîndindu-ne doar la autorul unor importante volume pe diverse teme de istoria artei românești ci și la cercetătorul care a parcurs cu piciorul în lung și în lat țara, care a studiat la fața locului fiecare monument în parte, fără să-i scape aproape nimic din ceea ce înseamnă vestigii, monumente și opere de artă de pe teritoriul românesc. Este o admirabilă experiență a istoricului de artă care și-a verificat neîncetat tezele teoretice cu cercetarea practică la obiect, hrănindu-și ochiul cu emoțiile de neînlocuit ale contactului nemijlocit cu opera.

Cel de-al doilea volum al acestei lucrări a pus probleme deosebit de complexe, mult mai dificile decât s-ar părea la prima vedere, autorului acestuia, Vasile Florea. Bibliografia referitoare la artele secolelor XIX și XX, deși beneficiază de studii importante și chiar de unele sinteze datorate lui G. Oprescu și elevilor săi, are însă și goluri importante în ceea ce privește arhitectura, artele decorative, ca și referitor la diversele centre locale, rămînînd încă prea puțin cercetate unele genuri artistice. În studiile lui G. Oprescu și ale urmașilor săi s-a pus accent deosebit pe cercetarea picturii și graficii din secolul al XIX-lea, realizîndu-se pe lîngă unele sinteze, și importante monografii dedicate lui Aman, Grigorescu și Andreescu, ca și pentru pictorii pașoptiști, fără a acoperi însă întreaga problematică a artelor acestui secol.

Desigur, cercetările din ultimele decenii au reușit să împlinească o parte din aceste goluri, remarcîndu-se studiile unor tineri cercetători din București, Cluj-Napoca și chiar din Iași, Sibiu, Galați, Craiova sau Constanța. În asemenea centre locale, unde s-au dezvoltat vechile muzee ori s-au înființat noi instituții muzeale, în unele cazuri cu fonduri artistice importante, avînd în atenție și artiștii de valoare locală, cercetările începute pun în evidență și meritele unor artiști mai mărungi care au contribuit și contribuie la îmbogățirea și nuanțarea vieții artistice din țara noastră.

Dar, privită în ansamblu, bibliografia de artă referitoare la secolele XIX și XX are încă multe neîmpliniri, nu numai în ceea ce privește arhitectura, artele decorative și aplicate, ci și în ceea ce privește studiul evoluției stilistice a școlii noastre moderne și contemporane.

Dacă pentru pictura și grafica secolului trecut s-au realizat unele studii monografice temeinice și chiar sinteze utile, în schimb, pentru arta secolului al XX-lea, cu excepția lui Ștefan Luchian, Constantin Brăncuși și într-o anumită măsură Dimitrie Paciurea, Camil Ressu, mari artiști ca Gheorghe Petrașcu și Theodor Pallady ca și întreaga strălucită generație a pictorilor și sculptorilor interbelici, n-au beneficiat de cercetări sistematice și de studii monografice substanțiale.

Rămînînd datorii față de acești importanți artiști în ceea ce privește studiul științific

a operei lor, istoricii de artă de azi trebuie să mediteze cu atenție și la realizarea unor sinteze asupra evoluției deosebit de complexe a artelor românești din secolul al XX-lea, pornind pe baze solide cu perioada primei jumătăți a secolului nostru. Căci studierea artelor noastre contemporane nu poate fi înțeleasă pe deplin fără cunoașterea temeinică a perioadei anterioare pe care o continuă în esența ei umanistă și o dezvoltă stilistic în pas cu epoca pe care o trăim.

În linii mari și foarte sumar am expus principalele probleme și dificultăți de care s-a lovit, în temerara sa încercare de sinteză, istoricul de artă Vasile Florea. Din acest punct de vedere credem că este necesar a fi subliniat efortul său, deoarece volumul, care și-a propus să satisfacă o imperioasă urgență a istoriografiei noastre de artă, constituie un punct de plecare pentru noi sinteze. Dar, deocamdată, ni se pare că cel puțin la nivelul unei lucrări de informare generală, în care este cuprinsă și schițată evoluția tuturor genurilor artistice pe

parcursul a două secole, această încercare de sinteză este nu numai utilă ci și stimulare pentru alți cercetători ai artei noastre moderne și contemporane.

În ceea ce privește volumul al II-lea, ne îngăduim să observăm faptul că Vasile Florea a reușit să închege mai bine, mai sistematic și mai unitar partea referitoare la secolul trecut. Și, credem, că acest lucru se datorește, pe de o parte, avantajului de a avea o bibliografie mai completă, din care nu lipsesc și unele studii de sinteză, iar pe de altă parte, experienței autorului în cercetarea artei acestui secol dobândită prin publicarea citorva studii și cărți privitoare la artiști (Th. Aman) sau sinteze pe genuri (capitolul din volumul „*Pictura românească în imagini*”). Partea a doua a acestui volum, care ni se pare a fi și cea mai dificilă, atît prin carențele de bibliografie (fie studii monografice, fie de sinteză) cit și prin complexitatea stilistică a evoluției genurilor, este o schițare reușită a principalelor tendințe artistice din secolul nostru; ea oferă o bogată infor-

mație asupra unui număr mare de pictori, sculptori, graficieni, artiști decoratori și arhitecți, constituind, neîndoiește, un punct de plecare pentru sinteze viitoare pe care le reclamă însemnătatea acestei perioade în contextul istoriei artei românești.

Fără a ne propune o analiză a textului, a exactității datelor prin confruntarea surselor bibliografice, ne-am rezumat a sublinia însemnătatea acestei temerare încercări de sinteză care, chiar dacă, în mod firesc, necesită unele completări sau nuanțări, reprezintă o importantă lucrare de referință, necesară, poate, în primul rînd, pentru specialiștii din străinătate. Tradusă în limbi de circulație internațională, credem că această carte va aduce un real serviciu cunoașterii artelor românești peste hotare, deoarece sintem prea adesea omisi din importante enciclopedii, dicționare sau alte sinteze de artă europeană și universală.

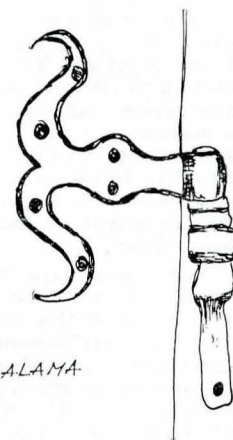
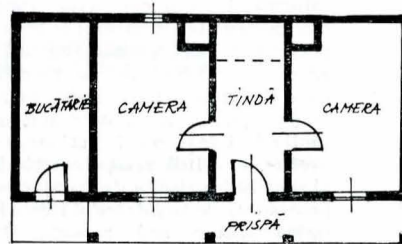
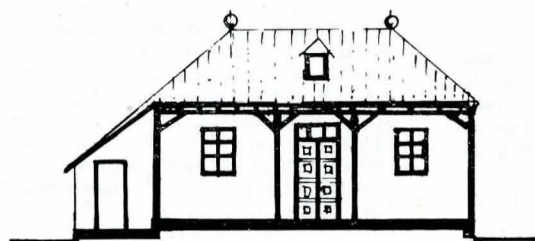
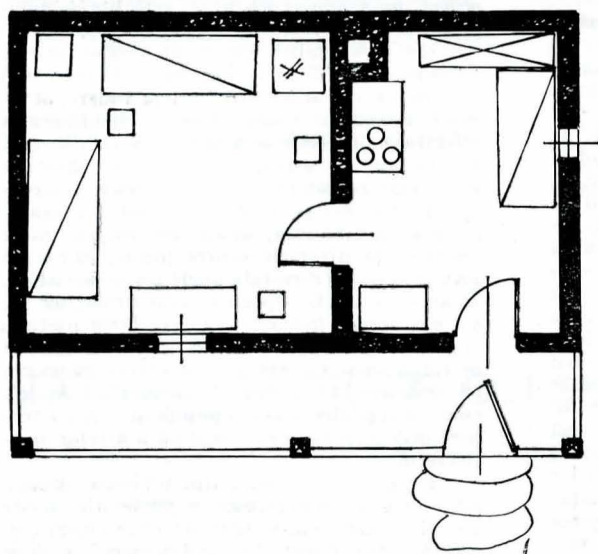
GHEORGHE COSMA

CONSTRUCȚII TRADIȚIONALE DIN ORAȘUL BUFTEA

Sub raport etnologic Buftea se prezintă ca o localitate deosebit de interesantă. Așezare preistorică, dar și un oraș tînăr, este o localitate de cîmpie situată „pe ambele maluri ale rîului Colentina, în cadrul unei splendide salbe de lacuri”¹ și păstrează încă valoroase monumente sau componente ale unor monumente de arhitectură populară în lemn, de esențe tari — dominant fiind stejarul. Este

La o asemenea casă, de care ne ocupăm în mod special, am transcris unele inscripții aflate pe grindă. Prima inscripție consemnează: „1891 MARTIE” la care se adaugă un N — slavon închis. Presupunem că acesta este semnul „blazonul” meșterului (pl. III). Cea de-a doua inscripție, glăsuiește: „IONU, ZMARANDA: TUDORA, TIȚA. TOATĂ CHELTUIALA CASII LEI NOI 270” (pl. IV). Obser-

nițialele N. I. Credem că el s-a despărțit greu de casă și pentru acest motiv și-a dăruit numele. Capul de cal cu care se termină căprioriila această casă și la cea care urmează, este identic, lucrat de aceeași mînă, este frumos stilizat fapt care trădează înalta măiestrie la care ajunsese meșteșugarul, eventual familia de meșteșugari. Mai atragem atenția asupra faptului că acesta este un motiv străvechi, considerat

un centru unde ușor se „descoperă” forme de manifestare a permanenței multimilenare românești pe aceste meleaguri.

La arhitectura tradițională — atît cît s-a mai putut surprinde — constatăm următoarele:

I. A dispărut cu desăvîrșire atît locuința semiîngropată cît și casa de suprafață monocelulară. Acestea se mai pot stabili numai prin investigația de cabinet. Cert este că se folosea ca tehnică de construire a pereților vălătucul amestecat cu pleavă, tehnică cunoscută și la daci și care în localitate se numește „perete de gard”, întrucît aceștia erau prinși între pari și lași, peste care se adăuga trestie pentru a permite tencuirea (foto 1). Am consemnat și peretele din pămînt bătut amestecat sau nu cu pleavă, nuielele împletite și chiar grindă iar în perioada tîrzie cărămida.

II. Se mai păstrează încă locuința cu tindă, cameră de locuit și prispă, de obicei deschisă, la care însă apar în unele cazuri și parmaljeuri din scîndură simplă sau traforată (planșele I și II).

văm că punctele dintre ION și ZMARANDA, TUDORA și TIȚA, dintre TIȚA și TOATĂ marchează pauza. Presupunem că cele două puncte dintre ZMARANDA și TUDORA fixează momentul enumerării copiilor familiei respective. În sfîrșit, din cea de-a treia inscripție aflăm: „CUMPARAT ȘI FIGUI TOATĂ CHELTUIALA CASII LEI NOI 270 1891 MARTE”. (pl. V). Și pe ultimul registru aflăm un semn care este I — slavon. Ca și la celelalte inscripții sînt dominante literele slavone. Cuvîntul ȘI este compus dintr-un ș — slavon întors și i — latin. Ultimul semn de la cuvîntul FIGUI este traducibil prin ă, i, e, i, u. În cazul de față nu poate fi acceptat decît i. Exprimarea predicatului prin perfectul simplu ar putea tenta la presupunerea despre apartenența oltenească a proprietarului sau a meșteșugarului. Avem rezerve întrucît se știe că în secolul trecut acest mod de exprimare este cunoscut și muntenilor, apoi ar putea fi — latin. Oricum, casa este veche, probabil de la începutul secolului trecut și este de presupus că a aparținut unui meșteșugar care semna cu

de unii cercetători celtic, se întîlnește în tot spațiul carpato-danubian în forme specifice și ținutului Friezland din Germania.

III. Mult mai frecventă este casa cu tindă în care am consemnat și urme ale hornului liber, cu bucătărie laterală și cu prispă care, asemenea celei bicelulare, poate să aibă atît prispă deschisă cît și închisă, cu parmalic traforat sau simplu (pl. I). Și una și alta au stîlpi de stejar traforați prin „mușcătură adîncă din lemn” ca-n Gorj sau Maramureș, dar și prin incizii superficiale (pl. VI—VII). Într-un singur caz am aflat motivul lălea la un stîlp, executat de același meșter la mai multe case. Observăm și prezența, destul de frecventă, a stîlpului canelat cu capitel sculptat. Cel mai frecvent, însă, este cel cu motive geometrice la care este practic nelipsit motivul „dinte de lup” și „zig-zagul” — ornamente arhaice. Capitelul în trepte cunoaște în Buftea o frecvență foarte mare. În cazul casei cu inscripții și la alte case, partea superioară a stîlpului se termină cu motive care amintesc de modulurile Coloanei infinite. Ele intercalează străvechi